

Võrrand teadmata arvu tundmatutega

ANU SÕORO
muusikateadlane

Helen Lokuta (Nina),
René Soom (Chucho).

Mari Vihmandi ooper “Armastuse valem” Rahvusoper Estonias 19. ja 21. novembril (esietendus 17. oktoobril 2008). Muusikaline juht: Arvo Volmer. Dirigendid: Arvo Volmer ja Mihhail Gerts. Idee ja dramaturgia: Mari Vihmand ja Liis Kolle. Lavastaja: Liis Kolle. Kunstnik: Ann Lumiste. Valguskunstnik: Airi Eras. Tantsu- ja liikumisseaded: Ana Mondini (Brasiilia).

Osades: Nina Gluckstein – Helen Lokuta; Chucho Santelmo – René Soom; Roberta Gómez Dawson – Riina Aireenne; ajakirjanikud – Angelika Mikk, Janne Ševtšenko või Kristina Vähi, Juuli Lill, Andres Köster ja Priit Volmer. Akordionimängija – Jaak Lutsuja; tantsusolistid – Seili Loorits-Kämbre ja Vitali Nikolajev või Oksana Titova ja Daniel Kirspuu; tsirkuseartistid – Elyca Edovald ja Joel Dullroy. Rahvusoper Estonia ooperikoor ja sümfoniaorkester.

Olles lõpetanud Esther Vilari romaani “Die Mathematik der Nina Gluckstein” (nüüdseks ilmunud ka eesti keeles Mari Vihmandi tõlkes pealkirjaga “Armastuse valem”) viimase lehekülje ning teades, et

pool aastat hiljem kantakse esmakordselt ette **Mari Vihmandi** esikooper raamatu ainetel, oli mu esimene mõte: mil moel on küll võimalik kirjutada sellest arutlevast, tinglikust, mitmetasandilisest romaanist ooper? Dialooginappus, millest aitas üle libretist **Maimu Berg**, näis sealjuures väikseim probleem. Kuid peab ütlema, et helilooja on olnud lahenduste otsimisel äärmiselt leidlik, ning **Liis Kolle** lavastaja ja **Ana Mondini** koreograafina on samuti väga õnnestunud valikud.

Ooperi tegevus toimub 1950. aastate Buenos Aireses. Põhiliiniks on publiku iidolist tangolaulja Chucho Santelmo ja Nina Glucksteini armastuse lugu. Muidugi traagilise lõpuga armastuse lugu, mida vahendab omaenda loo kaudu “argentiina kirjanduse *grand old lady*” Roberta Gómez Dawson.

Üks Vihmandi häid lahendusi ongi näiteks jutustaja või paparatsode toomine ooperisse. Jutustaja mitte üksnes ei räägi üht lugu, vaid ka suhestub selle looga, paigutades otsekui jutustatava stoori ja publiku vahele. Ka füüsiliselt: eeslava on suures osas tema territoorium, kust ta lugu jälgib ja kommenteerib. Ajakirjanikud aga – te-

ravmeelne leid, bande, kes muuhulgas kannab hoolt väheste humoorikate hetkede eest ooperis – on ühelt poolt glämmielu, teiselt poolt rahva meelsuse kehastuseks, mis romaanis on edasi antud üksnes üldise taustana. Ooper algab nii-öelda loo lõpust, Nina lahkumisaariaga oma mehe surnukeha juures, ning alles pärast mitmeid rakursi muutusi (fookuses kõigepealt jutustaja, kes räägib hoopis oma lugu, siis ajakirjanikud) hakkab lahti rulluma põhistoori. Filmilikku montaaži meenutavad võtted tekitavad samas väikese küsimuse, kui hästi saab alguse sündmustikust aru see (ilmselt mitte väike) osa vaatajaskonnast, kes raamatut ega ooperi sisu kokkuvõtet pole lugenud. Kuid võib-olla ei tasu alahinnata publiku võimet fragmentaarse informatsiooniga ümber käia... ning lõppude lõpuks pole “Armastuse valem” näol tegu Vilari romaani viisistamisega.

Loo tuum ehk armastuse valem, täpsemalt Nina Glucksteini armastuse valem lahendus – säilitamaks armastuse värskest ei tohi kunagi oma ehedaid tundeid näidata – näib muidugi äärmiselt irriteeriv. Või vähemalt intrigeeriv. Võimalik, et ka banaalne või lihtsalt vale. Tasub siiski tähele panna,

et kõigil ooperi tegelastel on oma isiklik valem... Peale selle on siinkohal ehk kasulik meenutada tööka, et Vilari üks armastatud võtteid on suur liialdus, ning selle liialduse liimile on käesoleval juhul päris kerge minna: kui lugu hakkab meid irriteerima, olemeegi juba alt tõmmatud. Üks liialduse ilminguid on ilmselt ka Nina ja Chucho stoori teatav kitsilikkus, mida ei rõhuta ainult jutustaja kommenteerivad vahelehiüded ("Kui lääge! Lame!"), vaid ka lavastuslik-kujunduslikud elemendid. Näiteks masiivne kuldpunane voodi ja napolis riietuses paarrike, mees suitsetab; pikk kahele kaetud laud maalilise maastiku taustal (viimane videoprojektsioonis), mille pilvitu taevas muutub pilviseks sedamööda, kuidas vestlusse siginevad dissonantsid jne. Videoprojektsiooni funktsioon, muide, muutub pidevalt, kord viidates tegevuskohale, kord kandes mingit üldist allteksti. Näiteks teise neb see teises vaatuses, mil Nina valemilisele tööle rakendab, armastustemaatikat matemaatilise täpsusega lahkava lähenemise võrdkujuks: laval toimuvat illustreerivad justkui anatoomiaõpikust või operatsiooni saali aparatuurist pärit pildid, mis kujutavad vereringe elundeid.

Kuidas hinnata muusika rolli nn kitsistseenides, pole kaugelki nii selge. Lüürilis-meloodilist helikeelt, mis neid stseene muusikaliselt teistest eristab, võidaks tänapäeval ju pidada ka kitsilikuks, kuid muusika osaks pole siin valeda, ta näib esindavat narratiivi poeetilist, siirast külge. **Helen Lokuta** igatahes nii mängib kui ka laulab Nina osa, muide, just Lokuta häälele mõeldud partii, lausa hiilgavalt välja. Üldse on solistide trupp ühtlaselt hea tasemega, mida kahjuks ooperis liiga sageli ei kohta, olgu siis **René Soom** (Chucho, kes tegelaskujuna jääb küll Nina varju), **Riina Airene** (jutustaja) või **Angelika Mikk**, **Janne Ševtšenko**, **Juuli Lill**, **Andres Köster** ja **Priit Volmer** (ajakirjanikud). Viimaste puhul väärub eraldi mainimist näitlejameisterlikkus, ning Airene kannab vananeva poetessi üsna dramaatilise liini nii laulupartiiis kui ka mängus suurepäraselt välja, tema tämbergi lihtsalt kuidagi sobib rolliga.

Muusikaliselt on ooper väga huvitav. "Armastuse valem" pole lausa uus lehekül

Vihmandi loomingus, kuid igal juhul leidub teose helikeeles hulgaliselt uusi aspekte. Osaliselt tulenevad need kindlasti ka žanri spetsiifikast – varem on Vihmand kirjutanud eelkõige kammermuusikat. Juba avamäng on äärmiselt pingeline, see ühendab endas avangut ja samas finaali sissejuhatust (sest avamäng viib meid ju loo lõpu). Lisatud reliefektid (**Studio Rainer Bürck**) ei vähenda pinget. Need pole tänapäeva muusikas muidugi uudis, kuid on sellegipoolest põnevad ja, mis peamine, mõjuvad põhjendatult. Mitte üksnes seetõttu, et nad tähistavad midagi, näiteks sireen markeerib narratiivis esinevaid, vilkuvate tuledega sõitvaid instantse (keda meile la-

Leidlikud liikumisseaded elavdasid ooperi tavapärasest lavapilti, eriti koori osa selles. Esiplaanil (vasakul) jutustaja (Riina Airene) ja kõmujanulised ajakirjanikud.

FOTOD HARRI ROSPU

val ei näidata või näidatakse tinglikult), vaid seetõttu, et sama sireen sobitub laiemasse muusikalisse struktuuri. Kogu muusikaline külg on tõesti veenev, üsna vaheldusrikas, tihti pinev; sündmustiku mitmetasandilisusele vastab helikeele skaala, ulatudes kriipivalt dissoneerivatest momentidest kuni lüüriliste, peaaegu tonaalseteni.

Vihmandi peenekoelist faktuuri pole ilmselt alati just lihtne vajaliku täpsusega edasi anda. Kuid orkester oli tõesti vapper (eriti arvestades kurioosset tööka, et kuu aega varem toimunud esiettekannetest alates polnud orkester kuuldavasti saanud ühtki "Armastuse valem" proovi). Nii oli 19. novembri etenduses natuke puudu pingest ja esituskindlusest, näiteks keelpillirühmades ning kooris, kes polnud oma tegevuses laval vististi üleliia veendunud. Kuid juba tei-

ses vaatuses olukord paranes ning teine nähtud etendus (21. 11) oli tunduvalt täpsem, tempokam, kindlam – tõesti nauditav (dirigent mõlemal korral **Mihhail Gerts**, kes väärub aplausi).

Omaette nauding on ka vihmandilikult värvikas orkestratsioon, kuid eriti hea meel on kuulda sedavõrd prominentses rollis akordioni (**Jaak Lutsoja** suurepärasest esitusest). See pill viitab juba iseenesest Argentinale ning tangole, samas moodustab akordioni partii helikeelelt osa ühtsest muusikalisest struktuurist. Kord laval, kord saalis orkestri ees ringi uitav akordionist ongi oma-moodi ühenduslülilava ja orkestri vahel.

Liikumine on lavastuses üldse oluline element. Erineval viisil liigub näiteks koor, kellest on sellega saanud aktiivne tegevuses osaleja. Rääkimata peategelasi dubleerivatest tantsijatest (**Oksana Titova**, **Daniel Kirspuu**), kelle üks olulisi ülesandeid, kuigi mitte ainus, näib olevat väljendada Nina ja Chucho tõelisi tundeid. Kuid peale selle näib selline dubleerimise idee olevat lihtsalt kuidagi päevakorral. Nii lavastaja Liis Kolle kui ka (eriti) koreograaf Ana Mondini on veetnud aastaid Saksamaal ning mõned "Armastuse valemis" nähtud lavalised võtted või mõtted on õhus sealsetel ooperilavadel. Nüüd taas kord õhus ka meil.

Nina matemaatika küll pigem irriteeris, samuti mõned võib-olla siiski dialoogipuudusest tulenevad tekstikordused, kuid ooper veenis, isegi väga: suurepärase ja kaunis muusika, millesse süveneks meeeldi ka CD vahendusel; teravmeelsed detailid, paindlikkus (näiteks videoprojektsioonide muutuv roll või lavaruumi kasutus); hea koreograafia ja kujundus ning efektne valgustus. Valdav osa muutujatest Vihmandi ooperivõrrandis on vägagi hästi paigas.

Lugu algab lõpust ja jõuab lõpu – kui ooperit alustab Nina viimane aaria Chuchole, siis lõpetab Chucho viimane aaria Ninale. Siis jääb ainult muusika ja lava kohal hõljuv paar (tsirkuseartistid **Elyca Edovald** ja **Joel Dullroy**). Ning näib, et teispoolsuses Nina valem enam siiski ei kehti.